

PORTRETUL DE CREAȚIE AL PIANISTEI ANTONINA STADNIȚKI

CREATIVE PORTRAIT OF PIANIST ANTONINA STADNYTSKI

VERA STOIANOVA,

doctorandă,

Conservatorul de Stat N. Rimski-Korsakov din Sankt-Petersburg

Articolul este dedicat vieții și creației vestitei pianiste Antonina Stadnițki. Pe baza materialelor și documentelor de arhivă pentru prima dată sunt recreate date din anii de studenție ai pianistei și din perioada activității din Sankt-Petersburg. În contextul culturii muzicale basarabene din vremea interbelică este analizat rolul Antoninei Stadnițki în calitate de fondator al școlii pianistice moldovenești.

Cuvinte-cheie: Antonina Stadnițki, cultura muzicală pianistică, materiale de arhivă, Basarabia, Sankt-Petersburg

This article is dedicated to the life and creation of the famous pianist Antonina Stadnytski. On the basis of archival materials and documents, for the first time, this paper analyzes the facts connected with her student years and her Saint-Petersburg period of life. In the context of the musical culture of Bessarabia of the interwar period, the author analyzes Stadnytska's role as the founder of the Moldavan piano school.

Keywords: Antonina Stadnytski, musical piano culture, archive materials, Bessarabia, Saint-Petersburg

Viața personală și creativă a Antoninei Stadnițki (1887-1943) – una dintre fondatorii școlii pianistice din Republica Moldova – nu a fost elucidată suficient în lucrările cercetătorilor autohtoni, deși personalitatea remarcabilei pianiste și profesoare merită un interes aparte. Necesitatea de a prezenta noi informații despre această figură importantă din cultura muzicală a Moldovei a determinat alegerea temei articolului de față.

Antonina Stadnițki s-a născut la Petersburg, într-o familie de moșieri, reprezentanți ai unui neam nobil polonez, cunoscut din 1305. Pe linia masculină au fost guvernatori militari, precum și preoți, scriitori, publiciști. Ramura basarabiană a familiei la care a aparținut Antonina Stadnițki este cunoscută prin preoți celebri. Printre ei s-a distins o figură cu adevărat epocală și anume unchiul Antoninei – mitropolitul Arsenii (1862-1936), clasat de Biserica Ortodoxă Rusă în 1981 la Sfinții martiri și mărturisitori noi din Rusia.

În certificatul de naștere al eroinei noastre, emis de Biserica Sf. Nicolai din Petersburg de pe lângă spitalul militar, este scris: „În anul 1887, pe zece februarie, a fost născută și pe douăzeci și cinci martie a fost botezată Antonina. Părinții ei: doctorul junior al infanteriei 88 Mihail Gheorghe Stadnițki și legitima sa soție Anna Borisovna, ambii de credință ortodoxă” [1].

Antonina a fost cea mai mare dintre cei cinci copii ai familiei Stadnițki: în Petersburg s-au născut încă două fiice Alexandra și Margarita, fiii Alexei și Nikolai. Capul familiei, fiind el însuși un specialist extrem de respectat în oraș, considera că educația bună, împreună cu așa calități, cum ar fi munca, disciplina, loialitatea vocației, reprezintă o bază solidă pentru viitorul copiilor săi. Cei mai apropiați prieteni ai familiei au fost nașii Antoninei – general-maiorul N. Lișin și soția lui A. Lișina (născută Rosetti-Roznovan). Legătura strânsă cu familia Lișin – cunosători buni ai artei, mecenai, organizatori ai școlii corale în moșia lor din nordul Basarabiei, purtători de cultură înaltă – a lăsat o amprentă luminoasă în sufletul viitoarei pianiste. O atenție și grijă deosebită față de nepoții săi a avut și mitropolitul Arsenii – deciziile importante în viața personală și publică a fiecăruia erau luate cu binecuvântarea sa.

Antonina Stadnițki a primit o educație completă în perioada anilor 1897-1904, studiind la gimnaziul de fete *Mariinskii* din Iaroslavl, unul dintre cele mai bune din Rusia țaristă. După 7 clase de învățământ general, care includea limbile germană și franceză, Antonina Stadnițki a continuat studiile în clasa a 8-a, finisând cu diplomă de mențiune. Ea a obținut specializare pedagogică, primind titlul de profesor de școală primară și dreptul de a preda. În atestatul păstrat sunt remarcate și succesele gimnazistei în comportament, diligență, menaj.

La hotarul sec. XIX-XX, în Petersburg, Moscova și în alte orașe mari ale Imperiului Rus a fost destul de răspândită educația muzicală la domiciliu: ziarele și revistele din acea perioadă erau pline de reclame despre lecții private de muzică și de artă cu profesori. Este evident că studierea în particular cu un talentat profesor, al cărui nume nu este cunoscut, a contribuit ca Antonina Stadnițki să aibă o excelentă pregătire pentru examenele de admitere la Conservatorul din Petersburg. Concomitent cu Antonina, sora ei mai mică Alexandra (1888-1965), de asemenea, se ocupa cu muzica, devenind și ea absolventa Conservatorului. Alexandra Stadnițki a devenit un remarcabil profesor de pian la Leningrad, a supraviețuit asediului împreună cu fiul său – Alexei Ghințe – cunoscut în mijlocul secolului XX ca pianist, solist al Filarmonicii din Leningrad.

În 1905 Antonina Stadnițki a intrat la Conservatorul din Petersburg în clasa de pian a profesoarei S. Maloziomova (1846-1908). La acel moment, Sofia Alexandrovna era la o vârstă înaintată, dar devotamentul pentru arta muzicală și față de poruncile lui A. Rubinstein, respectul tuturor colegilor, reputația unui mentor sensibil – toate acestea au contribuit ca mulți muzicieni tineri să dorească să studieze în clasa ei. Din motive de sănătate, în 1907 S. Maloziomova a transmis clasa sa altei profesoare

– M. Barinova, care era una dintre cele mai remarcabile reprezentante ale tinerei generații. M. Barinova avea trăsături distinctive, precum pregătirea interpretativă excelentă, posedarea unui repertoriu vast de lucrări din diferite epoci, deschiderea a noi tendințe în domeniul culturii pianistice, lucrul sistematic asupra sa.

Între Antonina Stadnițki și profesoara sa de pian s-a creat un respect reciproc – ea era printre puținele discipole invitate de M. Barinova la cursurile de măiestrie superioară, organizate în Elveția de F. Busoni (în septembrie 1910). În cartea sa M. Barinova își amintește: „Trei dintre elevele mele, care au absolvit Conservatorul din Petersburg în primăvara anului 1910 (Erman, Stadnițki și Sudkovskaia), la sfatul meu, au depus cerere pentru a fi incluse în calitate de stagiare la *Meister-cursus* din Basel. Acest fapt a devenit motivul de a face cunoștință cu Busoni și familia sa” [2, p. 89].

Cursurile de măiestrie au adunat absolvenți ai conservatoarelor și instituțiilor private din Europa, America, presupunând participarea unor muzicieni în calitate de interpret sau ascultător. Din amintirile M. Barinova: „Busoni a făcut observații, care se refereau preponderent la redarea formei. De obicei, cu un creion în mână, el sublinia schema formei, indica divizarea în părți, marca punctul culminant. Nici o observație referitoare la problemele tehnicii pianistice, poziția mâinii, exerciții tehnice etc. Busoni nu a făcut. Comentariile erau cu privire la tratate, stilul de interpretare, prezentarea artistică” [2, p. 94].

Cunoștința cu o astfel de personalitate neobișnuită, care promova revenirea la arta „pură”, a lăsat o amprentă deosebită în sufletul A. Stadnițki. Impresiile sale au fost continuate în 1912, când Busoni a sosit cu concerte la Petersburg, interpretând lucrări de Beethoven (*Sonata op. 106*), Liszt (*Sonata h-moll*, studii), Chopin (*Sonata b-moll* și *Poloneza As-dur*).

Un alt moment memorabil în viața muzicală din Petersburg a Antoninei Stadnițki a fost participarea ei în 1911 la *Concursul pianistelor Maloziomova*. Evenimentul a provocat o rezonanță socială puternică atât în Rusia cât și în străinătate. În esență, acesta a fost unul dintre primii pași în recunoașterea femeii-muzician, a posibilității ei de a fi pe scena de concert pe picior de egalitate cu bărbații. Programul de concurs al A. Stadnițki includea *Sonata b-moll* de Glazunov, *Fantezia f-moll* de Chopin, piese obligatorii de Rubinstein.

În 1909, Antonina Stadnițki a absolvit cu succes Conservatorul, obținând diploma din mâinile rectorului A. Glazunov. Ea a obținut titlul de artist liber profesionist, care i-a dat posibilitatea de a începe o activitate concertistică și pedagogică independentă. Diploma cu numărul 1133 a fost semnată de A. Glazunov, M. Barinova, A. Esipova, N. Dubasov și alți muzicieni proeminenți. Documentul reflectă, de asemenea, evaluarea la examenele de absolvire: „La obiectul principal, ales pentru studiere specială, interpretarea la pian – excelent; la obiectele secundare (obligatorii) ca teoria muzicii (enciclopedie), istoria muzicii și estetica – excelente și la instrumentologie – foarte bine” [3].

În mod evident, A. Stadnițki avea trăsături ce erau caracteristice celor mai de vază reprezentanți ai familiei ei: minte rapidă, orizont larg, convingere și claritatea viziunii în direcția activității alese, capacitate de muncă, eleganță, sentimentul dreptății, precum și fermitatea caracterului, ceea ce au determinat succesele sale în viață și în creație. Aceste calități, împreună cu frumusețea și talentul remarcate chiar și în exteriorul pianistei, au atras atenția și respectul tuturor față de persoana sa. Astfel, în martie 1914 rectorul Conservatorului a dat următoarea caracteristică studentei de ieri: „Prin prezenta, adevăresc că posesoarea documentului este un artist liber profesionist, pianista Antonina M. Stadnițki, care a absolvit Conservatorul din Sankt-Petersburg în clasa de pian a prof. Barinova, un muzician minunat și un profesor excelent. Pot recomanda pe doamna Stadnițki în calitate de profesoară inteligentă și cu experiență, deoarece cunosc bine rezultatele activității pedagogice a lui A. Glazunov” [4].

Cu o astfel de recomandare, Antonina Stadnițki a fost imediat angajată la Conservatorul Popular. La adresa ei de acasă, în Sankt-Petersburg, a venit o hârtie oficială cu următorul conținut: „Stimată Doamnă! Cu un sentiment de profundă satisfacție vă informez că la Consiliul artistic din 10 mai 1914 ați fost aprobată în calitate de profesoară la Conservatorul Popular în clasa de pian. < ... > Mă bucur din toată inima că veți participa la cauza noastră și sincer vă doresc mult noroc!” [5]. Apropo, o părere

foarte bună despre eleva sa a avut și M. Barinova, considerând-o pe „Antonina M. Stadnițki o pianistă foarte talentată, precum și un profesor excelent” [6, p. 121]. Aparent, motivul pentru o astfel de apreciere măgulitoare a servit faptul că Antonina Stadnițki a lucrat ca asistentă de clasă în pregătirea studenților pentru examenele de admitere la conservator.

În Petersburg A. Stadnițki a reușit nu numai să câștige recunoașterea studenților și colegilor, dar, de asemenea, a găsit fericirea conjugală. Aici l-a întâlnit și s-a căsătorit cu avocatul Alexandr Andronache, devenind mamă a trei copii: fiica Tatiana (în viitor Voitehovschi) care a devenit profesoară celebră la Conservatorul din Chișinău, fiii Vladimir și Dmitrii. Evenimentele tumultuoase din anii revoluționari au determinat un drum nou: din 1918 activitatea A. Stadnițki și familiei sale s-a desfășurat în Basarabia.

Până în 1920, Basarabia a trecut un drum lung de formare a culturii muzicale profesionale: în oraș era colegiul de muzică, deschis în 1900 pe baza secției Societății muzicale ruse, precum și Conservatorul *Unirea*, în întreaga provincie erau școli de canto, erau create uniuni de creație și clase private de muzică. La Chișinău, în perioada interbelică s-a adunat o pleiadă de muzicieni profesioniști. S-au remarcat absolvenții Conservatorului din Sankt-Petersburg: în special pianistii Iu.Guz, K.Fainștein, M.Dailis, E.Sîrb, L.Voliskaia, Z.Boldur, violoniștii M.Pester și N.Vilik, violoncelistul G.Iațentkovski, compozitorul N.Boicenco. Stabilirea unor contacte amicale încă în anii de studii la Petersburg a favorizat obținerea succeselor în activitatea lor comună, contribuind la formarea tradițiilor școlii interpretative moldovenești.

Sosind la Chișinău, Antonina Stadnițki a devenit un participant activ la concerte, lecții de muzică efectuate cu eforturile conservatorului, colegiului și Asociației de muzicieni din Chișinău, cercului de prieteni ai muzicii de cameră. Stilul distinctiv interpretativ al pianistei au fost tehnica perfectă, lipsa de efecte exterioare, armonia rațiunii și polifonia gândirii. În programele sale solo, pe lângă lucrările compozitorilor germani, răsunau creații de Chopin, Liszt, Rubinstein, Arenskii, Glazunov și Rahmaninov. În anii 1920 s-a format duetul pianistic cu colegul din clasa M.Barinova – Iu.Guz. Evoluările comune (deosebit de memorabilă a fost interpretarea în duet a *Fanteziei* de S. Rahmaninov) și lucrul de mai mulți ani în instituțiile de învățământ din Chișinău, au devenit baza unei prietenii sincere între muzicieni pe tot parcursul vieții.

Este imposibil de a supraestima importanța Antoninei Stadnițki – profesor pentru arta pianistică din Moldova: viața ei creativă este indisolubil legată de conservatoarele private *Unirea* (1919-1936), *Municipal* (1936-1940), Conservatorul Moldovenesc de Stat (din 1940 până la evacuarea în timpul războiului).

Conservatorul *Unirea* avea un colectiv profesoral-didactic puternic la toate facultățile. Profesorii și studenții de la conservator au avut un rol important în viața culturală a ținutului: pe lângă concertele în incinta *alma mater*, ei au evoluat la evenimentele publice din oraș, precum și la serate în sălile cluburilor și primăriei. Din puținele programe de concert rămase din acea perioadă este cunoscut faptul că clasele de pian și camerale ale A. Stadnițki participau activ la toate manifestările muzicale [7, p. 196-198].

O atenție deosebită necesită G.Strahilevici, muzician-minune, pianistă, al cărei nume a devenit un simbol pentru transmișterile muzicale ale radiodifuziunii din Republica Moldova. Evoluând de la vârsta de opt ani pe terenurile de concert din oraș, Ghita a fost onorată cu cele mai mari laude și comentarii. Ziarul *Poșta Basarabiei*, în articolul din 17 noiembrie 1934, a remarcat: „Astăzi, o pianistă talentată, d-ra Strahilevici dă al IV său concert. Eleva doamnei Stadnițki, d-ra Strahilevici face onoare orașului său și profesorului prin alegerea acelor lucrări, care ea va da în concertul de astăzi. Programul ei împodobește operele nemuritoare ale compozitorilor Glazunov, Chopin, Skriabin, Liszt, Schubert, Brahms” [8, p. 8]. În viitor, repertoriul pianistei a inclus creații clasice, romantice și moderne ale compozitorilor europeni, ruși, moldoveni, iar arta d-ei a câștigat o apreciere înaltă a lui E.Ghilels, T.Hrennikov, A.Haciaturian, D.Oistrach și alți muzicieni importanți.

Începutul războiului, după memoriile nepoatei A. Stadnițki¹, a fost asociat în familie cu „mobilizarea rapidă și neașteptată, cu miros de gem de căpșune gătit cu o zi înainte și turnat în borcane, cu cărți și pian lăsate (așa cum s-a dovedit, pentru totdeauna)” [9, p.17]. În perioada anilor 1941-1943, împreună cu alți angajați ai culturii moldovenești, A. Stadnițki a fost evacuată în regiunea Krasnodar, și apoi în Kazahstan. Spre regret, plecarea îndelungată, lipsurile, stresul nervos și boala au fost fatale pentru Antonina Stadnițki: la 6 iulie 1943 ea a murit în Djambul.

Fără îndoială, cu trecerea în neființă a Antoninei Stadnițki, Moldova a pierdut pe una dintre cele mai mari personalități, al cărei dar pedagogic ar putea ajuta la descoperirea unor talente, precum și la redarea științifică a propriei metode de predare a pianului. Metoda didactică a Antoniei Stadnițki se bazează pe cunoștințele dobândite în lucrul comun cu muzicieni remarcabili: de la Maloziomova ea a preluat procedeele de a dezvolta auzul interior al elevilor și dezvăluirea trăsăturilor individuale ale personalității creatoare, „cantabilitatea sunetului și melodicitatea interpretării” [10]; ca și Barinova ea a acordat o mare atenție cântării în ansamblu cameral, improvizației, interpretării lucrărilor compozitorilor contemporani, căutării poziției comode a mâinii; de la Busoni a acceptat modul de executare a polifoniei și a sonatei clasice. Comunicarea strânsă cu remarcabila profesoară, eleva lui R. Teichmüller – Florica Musicescu (1887-1969) – a adăugat claritate în redarea dramaturgiei și prezentarea inteligentă a materialului.

Printre discipolii Antoninei Stadnițki sunt mulți muzicieni celebri: pianiștii G. Strahilevici, T. Voițehovschi, E. Țeitlin, R. Golidenberg, violoncelistul S. Antropov-Manu [11, p. 395]. Într-o mare măsură, continuatoarea tradițiilor Antoniei Stadnițki – muzician și cercetătoare a problemelor de pedagogie pianistică poate fi considerată fiica ei – Tatiana Voițehovschi, absolventă a Academiei de Muzică din București (1933-1939, clasa F. Musicescu), profesoară (1944-1967) și șefa (1968-73) catedrei Pian a Conservatorului de Stat din Moldova, care a educat un număr semnificativ de muzicieni contemporani. Astfel, se păstrează continuitatea tradițiilor remarcabile înrădăcinate în Moldova de către Antonina Stadnițki.

Referințe bibliografice

1. Certificat de naștere a A. Stadnițki. Document din fondul Muzeului Național de Istorie a Moldovei (mai departe – MNIM). FB-22304-5.
2. БАРИНОВА М. *Воспоминания о Гофмане и Бузони*. Москва: Классика-XXI, 2000. 144 p.
3. Diploma de absolvire a Conservatorului № 1133. Din fondul MNIM. FB-22304-8.
4. Document din fondul MNIM. FB-22304-13.
5. Scrisoare oficială din 12 Mai 1914 de la Președintele Conservatorului Popular din Sankt-Petersburg D-ul L. Kaț. Din fondul MNIM. FB-22304-14.
6. БАРИНОВА М. *Музыка и ее представители в моей жизни*. С-Петербург: Папирус, 2002. 160 p.
7. CIAICOVSCHI-MEREȘANU, G. *Învățământul muzical din Moldova (de la origini până la sfârșitul secolului XX)*. Chișinău: Grafema Libris, 2005. 275 p.
8. КРАКАН А. Жизнь в музыке. В: *Истоки*. № 10 (95). 1999, p. 8-9.
9. ГРОСУЛ-ВОЙЦЕХОВСКАЯ Н. Лучший памятник для зодчего – здания, возведенные им. В: *Независимая Молдова*. 2009. 27 noiembrie.
10. БЫСТРОВА К. Тайна одного портрета. О Софье Александровне Малозёмовой [online]. [cit. 29 martie 2014]: http://www.conservatory.ru/files/Almanah_2011_Bistrova.pdf
11. BUZILĂ S. *Interpreți din Moldova. Lexicon enciclopedic (1460-1960)*. Chișinău: ARC, 1996. 478 p.

¹ Nina V. Grosul-Voițehovschi – nepoata A. Stadnițki, docent la catedra de educație estetică a Universității pedagogice municipale din Moscova, soția profesorului, doctorului în științe istorice, colaboratorul Academiei de Științe din Rusia V. Grosul.